



Originalveröffentlichung in: Ostrowski, Jan K. ; Krasny, Piotr ; Kuczman, Kazimierz (Hrsgg.): *Kraj skrzydlatych jeźdźców. Sztuka w Polsce 1572-1764, Alexandria-Warszawa 2000, S. 290-291*

103

CZTERY LWY Z CASTRUM DOLORIS
FRANCISZKA SALEZEGO I ANNY POTOCKICH,
1758

POLSKA

DREWNO ZŁOCONE

Wys. KAŻDEGO 95 CM

MUZEUM PROWINCJI OO. BERNARDYNÓW,
LEŻAJSK

LITERATURA

Czarnecki 1939, s. 200, 214, 228–235; Chrościcki
1974, fig. 94; *Katalog Zabytków* 1989, s. 72, fig.
398, 399; *Vanitas* 1996, s. 286.

W r. 1772 w krótkim odstępie czasu zmarli Anna z Łaszców Potocka i jej mąż, Franciszek Salezy Potocki, wojewoda kijowski, jeden z najpotężniejszych i najbogatszych magnatów Rzeczypospolitej, a jednocześnie jeden z ostatnich przedstawicieli tradycyjnej postawy sarmackiej. Ich pogrzeby w Krystynopolu, gdzie znajdowała się główna rezydencja rodu, miały charakter przebogatych barokowych spektakli, z udziałem liczne go duchowieństwa obrządków rzymskokatolickiego, greckokatolickiego i ormiańskiego, oddziałów wojskowych i tłumów szlachty. W *castrum doloris* zbudowanym dla Anny Potockiej w kościele Bernardynów, a po kilku miesiącach zrekonstruowanym dla wystawienia zwłok Franciszka Salezego w czasowo zamienionym na kaplicę salonie jego pałacu, ustawione na trójstopniowym podeście lwy dźwigały na głowach trumnę, a łapami podtrzymywały tarcze z herbami i napisami panegirycznymi. W pierwszym przypadku całości dopełniała dodatkowa tablica z napisem sławiącym cnoty Anny, a w drugim – portret Franciszka Salezego, a także drewniane świeczniki. W *castrum doloris* Franciszka Salezego Potockiego, wystawionym w kościele Bernardynów, miejsce lwów zajęły orły. Nie wiadomo czy te ostatnie były wcześniej wykorzystane w czasie uroczystości pogrzebowych Anny Potockiej, w czasie których wzniesiono kilka *castrów doloris*. Do dziś zachowały się główne elementy *castrów doloris* z obydwóch pogrzebów małżeństwa Potockich: cztery pozłacane figury lwów i cztery posrebrzane figury orłów. Z nieco niejasnych przekazów zdaje się wynikać, że pierwotnie było ich sześć. Do r. 1951 przetrwały one w kościele Bernardynów w Krystynopolu, a po przeprowadzeniu „poprawki granicznej” oddającej tę miejscowość ZSRR, zostały przewiezione do klasztoru Bernardynów w Leżajsku.



Bogate *castra doloris*, składające się z elementów architektonicznych, rzeźbiarskich i malarskich były szeroko rozpowszechnione w całej Europie w epoce baroku. Wykonywane zwykle z nietrwałych materiałów, po jednorazowym użyciu na ogół nie nadawały się do wykorzystania w codziennym kulcie religijnym, toteż ogromna większość z nich bezpowrotnie zaginęła.

Wybór lwów i orłów jako głównych motywów kompozycji *castrum doloris* nie dziwi wobec powszechnie znanej heroiczno-bohaterskiej symboliki tych zwierząt. Ponadto od czasów rzymskich orzeł był związany z wierzeniami eschatologicznymi, jako znak duszy ulatującej w zaświaty.

JKO